

АДАБИЙ ОКУУ САБАГЫНДА ЖОМОКТОРДУ ОКУТУУНУН ЫКМАЛАРЫ

Кубатбек кызы Элнура - ОшМПУнун
магистранты

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ СКАЗКИ НА УРОКЕ ЛИТЕРАТУРЫ

Кубатбек кызы Элнура – Магистранты ОшГПУ

METHODS OF TEACHING A FAIRY TALE IN A LITERATURE LESSON

Kubatbek kyzy Elnura -
Master students of Osh State Pedagogical University

Аннотация:

Бул макалада жомокторду айтып берүү жана аларды көрсөтүү менен окуучулар алдын ала даярдалып турары маалым. Бул иш аркеттин башкы көрсөткүчү – баланын ой – кыял, мүдөөсүн жогорку деңгээлде өнүгүшүнө салым кошо алат. Фольклордук жанрдагы жомокторду окутуу менен балдарга чыгармачылыгын өстүрүү үчүн чыгармачылык окуу методун көп пайдаланары да таасирдүү экенин баса белгилеп жазылды. Бала ошол жомокту угуп атып текстти кабыл алат жана аны жашоосунда элестетип өзүнө туура тарбия ала алгыдай болоруна шарт түзөт. Жомоктор баланын ой – чабытын өнүктүрүп, баланын ойлоо жөндөмдүүлүгүн арттырат. Илгертен абышка – кемпирлерлер жаш балдарды чогултуп алып, турмушта акылдуу болууга, жашоого даярдоо үчүн жомок айтуу менен уктатып, жомок угуу менен жан – дүйнөсүн байытып, толтуруп келет. Ошондуктан бул макалада жомоктун кайсы түрүн мисалга албайлы – адабий окуу сабагын өтүп жаткан учурунда же үйрөтүп жаткан учурда окуучулар алдын ала даярдалууга тийиш. Бул даярдыктын башкы көрсөткүчү – баланын кыял чабытынын жогорку деңгээлде өнүгүшүнө салым кошот.

Түйүндүү сөздөр: көрсөткүч, жомок, жанр, илгерки, ой-кыял, окуучу, турмуш, эпика, фольклор, дүйнө, көз караш, проблема, композиция, лингвистика, комплекс.

Аннотация: В этой статье известно, что студенты заранее готовятся, рассказывая истории и показывая их. Эта деятельность может способствовать высокому уровню развития мыслей, мечтаний и интересов ребенка. Подчеркнуто, что использование творческих методов обучения для развития творчества детей путем обучения народным сказкам также впечатляет. Ребенок слушает сказку, принимает текст и представляет его в своей жизни, создавая условия для того, чтобы он мог получить должное образование. Сказки стимулируют воображение ребенка и повышают способность ребенка мыслить. Старухи издревле собирают маленьких детей и готовят их к сообразительности в жизни, усыпляют, рассказывая сказки, обогащают и наполняют их душу и мир, слушая сказки. Поэтому, какой бы вид сказки ни использовался в качестве примера в данной статье, учащиеся должны быть заранее подготовлены при изучении или проведении литературного урока. Главным показателем этого препарата является то, что он способствует высокому уровню развития воображения ребенка.

Ключевые слова: показатель, сказка, жанр, древний, мысль, ученический, быт, эпос, фольклор, мир, точка зрения, проблема, композиция, языкознание, комплекс.

Annotation: This article is about the life of an old woman in the village and the way of life in which she earns little money for her life there. Because they had no other choice. The old woman distributed the money earned by her old man to everyone. This is how they made a living and lived in the market of life.

The fact that the money earned in the market is only enough for the old man's daily fuel proves that money plays a role even in such a fast or working life. He did not want to look at the old man when he wanted to collect a lot of firewood.

Key words: indicator, fairy tale, genre, ancient, thought, student, life, epic, folklore, world, point of view, problem, composition, linguistics, complex.

Жомок – адабий окуу сабагында үйрөнүлүүчү жанрлардын бири болуу менен андай чыгармаларды кабыл алуу үчүн окуучулар алдын ала даярдалууга тийиш. Бул даярдыктын башкы көрсөткүчү – баланын кыял чабытынын жогорку деңгээлде өнүгүшүнө салым кошот. Жомокторду окутууда биз чыгармачылык окуу методун көп пайдаланабыз. Ал ошол жомокту үйрөнүү процессинде текстти көркөм кабылдоо менен байланышат. Жомоктор баланын ой – чабытын өнүктүрүп, баланын ойлоо жөндөмдүүлүгүн арттырат. Илгертен абышка – кемпирлерлер жаш балдарды чогултуп алып, турмушта акылдуу болууга, жашоого даярдоо үчүн жомок айтуу менен уктатып, жомок угуу менен жан – дүйнөсүн байытып , толтуруп келген.

Эпикалык мурастардын, анын ичинде жомоктордун н көркөм текстти азыркы окуучулар үчүн интерпретациялоодо бир топ педагогикалык-психологиялык жактан кыйынчылыктарга туш болуп жатканын [1, 554]. А.Муратов мындай көрсөтөт:

«Биринчиси, азыркы окуучулардын, мисалы, мындан элүү-алтымыш жыл мурдагы окуучулардан, же өздөрүнүн аталарынан, чоң аталарынан алда канча алыс калгандыгы;

Экинчиден, Батыштан, Чыгыштан, Түндүктөн, Түштүктөн келип жаткан маалыматтардын эсепсиз көптүгүнөн, заманбап технологиялардын таасиринен улам азыркы окуучулардын аң-сезимине кабыл алуу үчүн, жалпы эле кабылдоо үчүн фольклордук тексттерге «бош орундун» аздыгы;

Үчүнчүдөн, кыргыздардын байыркы түшүнүктөрүн, жоокердик замандагы дүйнөкараштарын азыркы окуучулардын туура кабылдап, ар тараптуу кароого жетише албагандыгы;

Төртүнчүдөн, эне тилинин байлыктарын унутуп калган учурдагы мектеп окуучусунун «Манастын», «Эр Табылдынын», «Кожожаштын» тил байлыктарын түшүнүүдө, кабылдоодо олуттуу кыйынчылыктарга учурашы, тексттин бир катар жерлерин түшүнбөй калышы ж.б.» [5, 176].

Ошонун натыйжасында бизге төмөнкүдөй окутуунун натыйжарай керектүү деп эсептеп, талдоонун төмөнкү түрлөрүнө басым жасадык:

1. Проблемалык-тематикалык талдоо; Мында окуучулар чече турган, ой – кыялдарын айта ала турган, жан дүйнөсүнөн оргуштаган ойлор чыга турган көйгөй жаратуу болуп саналат.
2. Каармандарды талдоо; Негизинен кайсы адбий чыгармалар болбосун ар бир чыгармадагы каармандар менен окурман жашап, элестетип, ыйласа ыйлап, күлсө күлүп чыгармачылык эргүү жана жан дүйнө азыгын ала алат.
3. Талдоонун «Авторду ээрчип» талдоо; мында автордун берейин деген оюн кууп, чечип, ар кейипкер аркылуу чечип көрсөтүү.
4. Композициялык курулушун талдоо; Чыгармалардагы ар бир эриод, деталдарга чейин кеңири талдоо жүргүзүү.

Жомокторду окутууда башталгыч класстардын 3-классында берилген «Кумурска менен жалкоо» жомогун окутууга токтолсок да болот. Балдар мында композициялык курулушуна, андагы каармандар аркылуу негизги идеяларынын байланышын аныкташат алат; жомоктон

далилдердерди айтуу менен өз ойлорун билдиришет; чыгармада берилген түйүндүү сөздөрдүн маанисин аныктоо үчүн глоссарий же сөздүктөр сыяктуу ресурстарды жана контексттик таап, падалана алышат; Класстагы окуучулар жупта жана топто иш алып барыша алат. [3].

Ар бир жуптар өз алдынча иш алып бара баштайт. Мугалим балдарга төмөнкү табышмактарды айтат:

1-табышмак:

Тап, табышмак

Өзү тегерек,

Жарыгы эң керек

Күндүз көрөм,

Түндөсү көрбөйм.

(Күн)

2- табышмак

Күнү-түнү тынбаган,

Бөлө чапса сынбаган.

(Суу)

Каза берсе түбү жок

Кайда барса жүгү жок

"Кадры" бар үнү жок

(Ой)

Эки күлүк бар

Биринен бири озот

Алдыны көздөй

Кадам созот

(Бут)

Бели ичке кылдай,

Бир мүнөт жөн турбай.

Көтөрөт тал куурай,

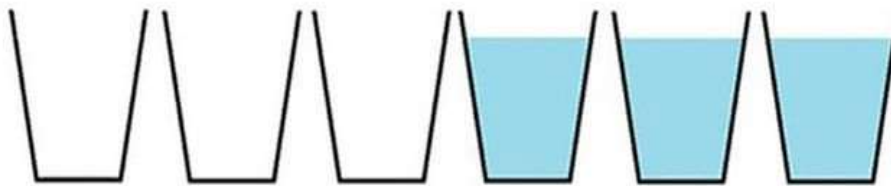
Өзүнөн кырк курдай.

(Кумурска)

Ар бир табышмактын жообун айтуу менен бала, тапкычтыкка, туура ойлого, элестетүүгө, фантазиясы өчрүү менен турмуштун да табышмагын табууга машыга алат.

Андан соң тактайчага бир нече суроолор илинет. Ага окуучулар ар бир жуптан бирден чыгып жооп беришет.

- Сүрөттөн канча бут жана канча кол бар?
- Адам уйкудан туруп биринчи кайсы жакты карайт?
- Ал кандай сапаттарга ээ деп ойлойсуңар?
- Сүрөт сиздерге кандай таасир калтырды?
- Эмне үчүн сүрөттөгү адамдардын баары жаткан абалда?
- Сиздин бүгүнкү жана эртеңки ойлоруңуз?
- Сиздерде ата – эненин жана баланын кыйышпас орду?
- Табышмак менен жомоктун ортосундагы байланыш жана окшоштук?
- Парковка орунунун номери канча?

Столдо катары менен 6 стакан бар. Биринчи үчөсү бош,
кийинки үчөсүндө суу бар.
Бир стаканды эле кармоо
менен, бош жана суусу бар
стакандарды кезек кезеги менен кылыш керек.
Кантип кылса болот?

«Адабий кечелер» өткөрүүлүдө окуучулар ролдорун тандай алууга, сахнада эркин алып жүрүгөөбөлгө түзүлөт. [1].

«Адабий кечелер» стратегиясы менен иштөө процессинде окуучулардын ролу:

Талкуулоонун модератору:

Модератор талкуулоону башкарып, топко берилген тапшырманы аткарууга багыттап турат. Натыйжалуу жүргүзүүнүн максатында модератор (алып баруучу) топко төмөнкү суроолорду бериши мүмкүн:

- Өтүлгөн теманын негизги идеясы (негизги ою) кандай? Андагы айтылуучу ойлор окурмандын жашоосуна кандай таасир берет?
- Бул чыгарманы окуп баштаган кимдерде кандай пикирлер пайда болду?
- Чыгарманы окуп бүткөндөн кийин окурманда андан ары кандай ой жүгүртүү пай болуп жатат?

Эпизоддун чебери:

Окуучу бир нече орчундуу эпизоддорду тандап алат (же чыгарманын эпизоддорун) жана бүт текстти түшүнүү жана тандоонун себебин билүү үчүн алардын маани-маңызын топко түшүндүрөт.

Сөздүн чебери: Окуучу 7-8 сөздөрдү тандап алып, сөздүктү же глоссарийди пайдалануу менен алардын маанисин токтолот. Андан ары окуучуга кызыктуу болгон сөздөрдү тандап алып токтоп сунуштайт.

Бириктирүү чебери: Мында топтор жомоктогу окуя менен учурдагы жашоосунда болуп жаткан окуяларга салыштыра алышат.

Толуктоо чебери: Окурман окуучулардын жалпы айткан пикирлерине таянып жомоктун окурманга берейин деген бүтүмүн соңуна чыгарып, жалпы жыйынтык жасашат.

Башталгыч класстарда жомокторду пайдалануу үчүн бир гана ушул жомокторду пайдаланбастан бир нече түрүн да пайдаланып келсек болот. Жомок – адам баласынын жашоосу, ой – кыялы, жан дүйнөсү, турмуш чебери.

Адабияттар:

1. Муратов А.Ж. Кыргыз адабиятын окутуу: теориясы жана практикасы [Текст] / А.Муратов. – Б.: 2013. – 554 б.

2. **Мухина, С.А.** Нетрадиционные педагогические технологии в обучении [Текст] / С.А. Мухина, Соловьева А.А. – Ростов на Дону: Феникс, 2004.
3. **Новиков, Н.В.** Образы восточнославянской волшебной сказки [Текст] / Новиков Н.В. -Л; 1974.-256 с.
4. **Новикова, А.М.** Творческий портрет сказочницы А.К. Барышниковой (Куприянихи). Публикацию подготовила Т.В. Зуева//Сказки и несказочная проза: Сб. науч. трудов. [Текст] / Новикова А.М. -М., 1992. - С.136-150.
5. **Новикова, Т.А.** Эпос и миф. [Текст] / Новикова Т.А. - СПб: Наука, 2001.- 194 с.